

Monagan D. Journey into the heart. New York: Gotham Books 2007. 386 stran. ISBN 13-978-1-592-40265-6.

Jde o výjimečnou knížku obsahem i stylem, jejíž podtitul upřesňuje náplň textu: „A talk of pioneering doctors and their race to transform cardiovascular medicine“. A autor říká na začátku první kapitoly, že předkládá epické vyprávění o heroizmu a riziku, poznamenané též zlomyslností a rozmarností, a navíc opeřené nemalou dávkou černého humoru. Takový úvod naznačuje, že nejde jen o rekonstrukci vzniku invazivní kardiologie, speciálně PTCA, nýbrž o vystižení atmosféry příběhu, jehož centrální osobností – kvazi hrdinou – je Andreas Grüntzig, s nímž vystupuje ještě mnoho herců, jde o jejich charakteristiku a popis „zákulisí“ – doby, současného dění, určujícího i osudy lidí. Tomuto cíli slouží i styl a jazyk textu. Místy jde o reportáž o hlavních událostech, zarámovaných do současného politického dění: Forssmannova katetrizace a předválečné Německo, Eisenhowerův infarkt a poválečná americká medicína, H. Soultar v Londýně a „Černé úterý“ na burze v New Yorku v roce 1929, a ovšem i Grüntzigova dobrodružství z doby studií i později. Autor knihy je irský novinář, jeho jazyk je bohatý, vyprávěcí, s plným využitím hovorové angličtiny a americké angličtiny (což někdy znesnadňuje čtení pro čtenáře, kteří s tímto jazykem nežijí). Při tom není pochyby o autentičnosti textu: hrdinové i interviewovaní účastníci jsou uvedeni pod plnými jmény, události jsou datovány. (Zda zcela správně, nelze říci.) A 78 stran na konci knihy je věnováno komentáři k jednotlivým kapitolám s přesnými údaji o místě a datu setkání, jednání a konferencí. Jsou tu výňatky z korespondence a citáty z rozhovorů i publikací. Pro zájemce – odborníka tedy nadmíru poučná a pro čtenáře – laika poutavá četba, přeskochí-li některé podrobnosti o marketingové problematice výroby katétrů. Je tu též spousta známých

i (dosud) neznámých jmen. Mezi světoznámými kardiology a chirurgy a méně známými výrobci katétrů a lékařské techniky jsou i dva exulanti z Československa, především Dotterův dlouholetý spolupracovník MUDr. Josef Rösch, radiolog z Karlových Varů, a Itzhag Bentov, zakladatel firmy Medi-Tech, ovládající jedenáct jazyků. Oběma je věnována pozornost v textu i v komentáři. Citace z periodik, monografií a korespondence i reprodukce osobních sdělení dokládají, že autor je dobře seznámen s tím, o čem píše. Sledoval vývoj koronární chirurgie a intervenční kardiologie již od 80. let minulého století a s členy Grüntzigovy rodiny i jeho spolupracovníky a vstevníky byl v písemném a většinou i osobním styku. Roku 1994 se vypravil do Švýcarska a navázal styk se všemi, kteří mohli o Grüntzigově působení v Curychu vydat svědectví.

AR Grüntzigo, jeho dětství a rodině ve Východním Německu (NDR), jeho studijnímu pobytu v Heidelbergu, později jeho působení ve švýcarském Curychu a v Americe, a ovšem i jeho rodinnému životu je věnována většina textu – patnáct kapitol z osmnácti, plných 240 stran z 290. První tři kapitoly jsou ohlédnutím do historie kardiologie, pokud má nějaký vztah k diskutované problematice. A tak druhá kapitola je zcela věnována Forssmannovi a jeho době – je to období rozvíjejícího se nacizmu, a v německé medicíně vládne tajný rada Ferdinand Sauerbruch. Třetí kapitola se zabývá poměry v americké kardiologii poválečných let, zvláště osobností F. Masona Sonese, který roku 1958 provedl první neselektivní koronarografii, a založil tak slávu clevelandské lékařské školy. I když již před tím – roku 1951 – Vineberg implantoval jako první a. thoracica interna (a. mammaria) a Garret nasadil první žilní štěp roku 1964, vlastní historie CABG začíná

Obr. 1. Andreas Roland Grüntzig (obrázek laskavě poskytla k uveřejnění paní M. Schlumpf)

roku 1967, kdy René Favarolo a Donald Effler zavedli aortokoronární bypass jako rutinní výkon. Mimotělní oběh použil sice již Gibbon roku 1953 při uzávěru síňového septálního defektu a Bailey provedl roku 1954 koronární endarterektomii bez mimotělního oběhu; koronární chirurgie se provozovala na mnoha pracovištích, výkony byly však stále riskantní a zatížené komplikacemi. V této 3. kapitole své knihy ukazuje Monagan dobře, jak obtížná byla průkopnická práce v kardiologii 60. let minulého století a jakými neúspěchy byla provázena – přes všechnu slávu navenek.

Ve čtvrté kapitole začíná příběh A. Grüntziga. Nejdříve vyprávěním o jeho dětství v Drážďanech, kde se Andreas 25. června 1939 narodil. Též líčením rodinného prostředí a situace v Německu s exkurzemi do minulosti, budoucnosti i do amerického dění v kardiologii a se zmínkou o první transplantaci Ch. Barnarda v Kapském městě. V páté kapitole už jsou Grüntzigo v Curychu. Celé toto období je velmi poutavě líčeno na základě rozhovorů s tehdejšími kardiology v Curychu působícími. Autor sleduje Grüntzigovo úsilí v hledání správné metody

Obr. 2. Paní M. Schlumpf při práci (obrázek laskavě poskytl k uveřejnění paní M. Schlumpf).

k dilataci arteriálních stenóz, opírající se na začátku o Dotterovu a Judkinsovu techniku. V šesté a sedmé kapitole je nejen popisována vlastní práce Grüntziga a jeho nejbližších spolupracovníků, ale též výstižně popsána atmosféra tohoto období v univerzitní nemocnici, kdy Grüntzig narážel na nepochopení a nedůvěru a podporu mu poskytovalo jen několik spolupracovníků – především doc. Alfred Bollinger, tehdy přednosta angiologického oddělení a – naštěstí – i Åke Senning. V osmé kapitole je popsána první dilatace u pacienta Adolfa Bachmanna (který dosud žije), a je vylíčeno vše, co jí předcházelo i následovalo – nejen v Curychu, ale po celém světě. V dalších třech kapitolách líčí autor, co vše se dalo po této převratné události – věci, na které nebyl Dr. Grüntzig připraven – rozvoj ve výrobě katetrů a nová situace ekonomická. Nikdo nebyl připraven na to, jaký obchod (ve smyslu „kšeft“) PTCA znamená, především v Americe, kde se metoda ujala rychleji. Grüntzig pracoval, jezdil přednášet a dával kurzy – a mezitím též bohatl. Atmosféra v Curychu se zhoršila. Od vedení univerzity ani kliniky se mu nedostávalo žádné podpory, spíše naopak, a tak se rozhodl k odchodu do Ameriky. V Atlantě mu W. Hurst nabídl vše, co potřeboval. Byl to dr. Spencer King (zřejmě Spen-

cer B. King III), který se Grüntziga ujal, pozval ho do Atlanty, přemluvil prof. Hursta, aby ho přijal na kliniku a opatřil pro Emory Hospital obnos 105 milionů dolarů. Byl to v podstatě dar R. Woodruffa – „Coca-Cola Foundation“. Tedy největší grant vůbec poskytnutý akademické instituci, jak se dovídáme v jedenácté kapitole a příslušném komentáři.

V dalších sedmi kapitolách – 12. až 18. – líčí Monagan splnění amerického snu dr. Andrease Grüntziga. Jeho neobyčejné úspěchy profesionální, společenský vzestup, jeho bohatství a jak ho užíval, vstup do druhého manželství, návraty do Evropy a budování druhého domova v Georgii – typickém jižním americkém státu s jižanskou společností. Grüntzig neobyčejně pilně pracoval, dobře vydělával a vydělával ovšem i celý „katetrizační průmysl“. Musil se zúčastnit nejrůznějších jednání, odborných sjezdů a pořádal školení – i v Evropě, kam se často vracel; zejména do Curychu, kde měl první manželku, dceru a několik věrných přátel. Už v Curychu absolvoval pilotní kurz a měl vlastní malé letadlo, které dobře ovládal. Nyní se ale potřeboval pohybovat rychleji. Pořídil si moderní, prý technicky dokonalý letoun, na kterém se rychle vycvičil a začal už i sám létat. 27. října 1985 se chtěl vrátit ze Sea Island do Atlanty, protože se u na-

Obr. 3. Dr. Grüntzig v curyšské laboratoři (obrázek laskavě poskytl k uveřejnění paní M. Schlumpf)

posled dilatovaného pacienta objevily komplikace. Počasí bylo velmi nepříznivé, ale Grüntzig se přesto rozhodl, že poleť. Nepříliš daleko od Atlanty, v bouři, mu selhal autopilot a kolem půl čtvrté odpoledne ztratila pozemní služba spojení s Grüntzigem a stroj zmizel z radaru. Andreas Grüntzig i jeho žena Margaret Anne zahynuli v troskách letadla.

David Monagan uveřejnil ve své knize podrobnosti z Grüntziga amerického období, které nebyly dosud publikovány. Amerika podstatně přispěla k rychlému rozvoji PTCA a Grüntzig dosáhl v USA největšího úspěchu. V roce 1978 byl navržen spolu s Ch. Dotterem k udělení Nobelovy ceny. Byl uznáván především pro naprostou suverenitu ve svém oboru, též jako přednášející a učitel – vysoce byly ceněny jeho kurzy, jichž se účastnili specialisté z celého světa, a byl neobyčejně pracovitý, navíc s vědomím odpovědnosti. Jakkoli byl odvážný, nikdy neriskoval a byl k pacientům velmi laskavý a sledoval jejich osud i po výkonu. Byl ale zároveň velice otevřený spontánní, mnohdy nespoutaně prudký ve svém projevu, což se jevílo jako netaktnost, nedostatek respektu. Skutečně také profitoval z mnoha výhod, na nichž se dohodl s vedením kliniky a univerzity. To pochopitelně

vyvolávalo závist kolegů a vzbuzovalo nevěli. Kolegy též dráždilo, že se těšil obdivu druhého pohlaví. Autor uvádí výrok jedné ošetřovatelky, která se vyjádřila, že je „so stunningly handsome“ (tak ohromně sympatický) jako by byl Omar Sharif, Clark Gable a Errol Flynn v jedné osobě.

I o tom autor „Cesty do nitra srdce“ píše. Myslím, že napsal vše, co může čtenáře zajímat a pobavit. Téma je poučivé, a sama skutečnost, že Grüntzig realizoval svou ideu na kuchyňském stole – a to doslova – je dostatečným motivem k vypravování. I to, jak se nemohl sžít se švýcarským prostředím v Curychu, s kalvínskou tradicí,

a na jaké obtíže narážel v Americe, kde měl (téměř) vše. Ale ne svoji vlastní rodinu. To, myslím, autor vyprávění nepostihl v dostatečné hloubce a šíři, zatímco podrobnostem týkajícím se „katetrového průmyslu“ je věnováno příliš mnoho místa. Patrně proto, že odtud byla kniha sponzorována. Odtud tedy nevyváženost některých partií a stylistická inkonzistentnost, za kterou se autor v doslovu čtenáři omlouvá. Nicméně: přes určité výhrady kniha za přečtení každopádně stojí. Rejstřík je dobrý, a komentář pomůže v dalším bádání. A obrazová příloha obsahuje mnoho až dosud neuveřejněných snímků.

Poznámka: Grützigovy balonkové katetrizace bylo v českém odborném písemnictví opakovaně vzpomenu. V září roku 2007 bylo v Curychu vzpomenu 30. výročí první PTCA na akademické půdě a v rozhlasu byl rozhovor s prof. B. Meierem, který byl prvnímu výkonu přítomen, i s prvním pacientem panem Z. Bachmannem. Paní Maria Schlumpfová, první Gützigova spolupracovnice, účastní se výroby katétru, pečuje o Grützigovu vědeckou pozůstalost.

Dr. Med. Pavel Jerie

Leymenstrasse 49

CH-4153 Reinach/BL 1/Switzerland

Doručeno do redakce: 20. 10. 2007

Rybka J. Diabetes mellitus – komplikace a přidružená onemocnění. Praha: Grada Publishing 2007. 317s. ISBN 978-80-247-1671-8.

Knih s diabetologickou tematikou vychází u nás dostatek. Často se zabývají mnoha patofyziologickými detaily a části potřebné pro praktické klinické rozhodování bývají krátké nebo nepřehledné. Pravým opakem je nyní vydaná publikace profesora Rybky.

Kniha vyniká právě neobyčejnou jasností, stručností a přehledností. Je plná výčtů, schémat a tabulek, a přináší tak vše potřebné tomu, kdo v klinické praxi potřebuje rychlou diagnostiku diabetu, jeho komplikací a rychlé rozhodování o léčebných postupech a jejich indikacích.

Kniha je rozdělena do kapitol, které jsou poměrně nezávislé a umožní čtenáři také použití publikace slovníkovým či encyklopedickým způsobem. Podobně velmi přehledná je i struktura jednotlivých kapitol. Všechny kapitoly jsou psány vynikajícím slohem a mají vynikající didaktickou formu.

Publikace začíná stručnými kapitolami o diagnostice, patogeneze a klinickém obrazu diabetu. Velmi přesně a přehledně je napsaná kapitola o akutních a chronických komplikacích diabetu. Podrobná, ale přehled-

ná (s mnoha schémata) je dlouhá kapitola o kardiovaskulárních komplikacích diabetu. Jako příklad lze uvést podkapitolu o srdečním sehnání s několika praktickými schémata, která diabetologové běžně neznají, a která proto málo využívají. Podobně je napsána kapitola o orgánových komplikacích diabetu. Tato část spolu s dalšími kapitolami (infekce a diabetes, diabetes a těhotenství, chirurgická problematika diabetu) dotváří potřebný orgánový a oborový pohled na diabetes. Tím se kniha stává vhodnou nejen pro diabetology, ale i pro odborníky jednotlivých oborů, které potřebují znát speciální problematiku na pomezí svého oboru a diabetologie.

I v naší literatuře tolikrát publikované kapitoly o hypertenzi a obezitě u diabetu či o metabolickém syndromu jsou napsány nově s originální koncepcí. Knihu uzavírá kapitola o hospitalizovaném diabetikovi, ta mimo jiné obsahuje – stejně jako kapitola o chirurgické problematice diabetu – také velmi praktická schémata a algoritmy postupů.

Nestor české moderní diabetologie, který nedávno oslavil již 75. narozeniny, tak připravil text, který vznikl z jeho bohaté osobní zkušenosti. Čtenář na první pohled pozná, že se skutečně zabýval a zabývá diabetologií komplexně, nejen v ambulanci, ale i na lůžku či na jednotce intenzivní péče a také konziliárně v jiných oborech. Z této životní zkušenosti vyplynulo, že této publikaci těžko mohou konkurovat dříve vydané publikace především ambulantních diabetologů. Knihu doporučuji všem internistům, diabetologům, praktickým lékařům a lékařům jiných oborů, kteří s diabetikou přicházejí do styku. Vzhledem k tomu, že počet diabetiků stále narůstá, je praktická – středně silná, brožovaná, výrazně barevná a do schémat členěná publikace vhodná skoro pro každého lékaře.

prof. MUDr. Štěpán Svačina, DrSc., MBA

www.vfn.cz

e-mail: svacinass@lf1.cuni.cz

Doručeno do redakce: 26. 10. 2007